

Prof. dr hab. Zenon STACHOWIAK Warszawa, 15.03.2019 r.

UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Wydział Nauk Historycznych i Społecznych

Instytut Socjologii

Kierownik Katedry Ekonomii

01-819 Warszawa, ul. Dewajtis 5

zenstach@wp.pl.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Moniki Gabrieli RÓŻYCKIEJ pod tytułem „KONSEKWENCJE ZMIAN W PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG DLA FUNKCJONOWANIA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE NA PRZEŁOMIE XX i XXI WIEKU”, przygotowanej pod kierownictwem naukowym dra hab. Janusza KOSTECKIEGO.

1. UWAGI OGÓLNE

Rozprawa doktorska na temat: „KONSEKWENCJE ZMIAN W PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG DLA FUNKCJONOWANIA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE NA PRZEŁOMIE XX i XXI WIEKU” napisanej przez mgr Monikę Gabrielę RÓŻYCKĄ przygotowanej pod kierownictwem naukowym dra hab. Janusza KOSTECKIEGO stanowi analityczne studium identyfikacji istoty zmian w podatku od towarów i usług i ich konsekwencji dla funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce na przełomie XX i XXI wieku.

Podjęcie tej tematyki ma znaczenie zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym. W pierwszym z wskazanych wymiarów istotą jest dążenie do rozpoznania charakteru i znaczenia podatku od towarów i usług. Autorka rozprawy trafnie uzasadnia podjęcie rozważań w tym wymiarze brakiem dostatecznie pogłębionych rozważań oraz dużym rozproszeniem tej problematyki w literaturze przedmiotu dociekań. W drugim zaś wymiarze jest nim jednocześnie wskazanie konsekwencji rozwiązań dotyczących kształtu oraz funkcjonowania systemu podatku towarów i usług dla małych i średnich przedsiębiorstw z punktu widzenia aktualnych możliwości państwa. Oznacza, to także, że wymiar praktyczny ma swoje uzasadnienie także w aktualności tej problematyki w polskiej rzeczywistości.

Praca ma zarówno charakter poznawczy jak i użyteczny, co potwierdzają podjęte i przeprowadzone w rozprawie rozważania, wnoszące wiele nowych elementów w kwestii relacji między oczekiwaniami a możliwościami ich spełnienia.

Poznawczy charakter pracy wynika z tego, że wychodzi ona naprzeciw tym wszystkim przedsięwzięciom, które zmierzają do zidentyfikowania i określenia społeczno-

gospodarczych przesłanek, uwarunkowań i podstaw budowy systemu podatku od towarów i usług. W podjętych rozważaniach na tej płaszczyźnie wysoko należy ocenić przede wszystkim: usystematyzowanie pojęć odnoszących się do systemu podatku od towarów i usług oraz wykazanie, iż w literaturze przedmiotu, jak i koncepcjach oraz realizacji polityki fiskalnej w naszym kraju niedostatecznie akcentowane są kwestie uwzględnienia specyfiki funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw.

Z kolei o utylitarystycznym świadczeniu użyteczności podjętych rozważań, wyrażającą się możliwością praktycznego zastosowania propozycji sformułowanych rozwiązań. Lokowane są one w obszarze zmian systemu podatku od towarów i usług, wywołujących konsekwencje dla działalności małych i średnich przedsiębiorstw. W ślad za tym, w podjętych rozważaniach, dostrzec można nie tylko kwestie koncepcji budowy i funkcjonowania systemu podatkowego od towarów i usług w małych i średnich przedsiębiorstwach. Na uwagę zasługuje również wskazane możliwości jego usprawnień pod wpływem jego zmian.

W pracy występują sporadyczne mankamenty metodologiczne, merytoryczne i redakcyjne, które jednak w sumie nie wazą obciążają na jej ocenie.

2. UWAGI SZCZEGÓŁOWE

2.1. Ocena metodologiczna

Pracę z **metodologicznego punktu** widzenia ocenić należy w pozytywnie, chociaż na niektórych płaszczyznach ujawniają się pewne wątpliwości, co do sposobu podejścia do podejmowanej problematyki.

Nie budzi wątpliwości sam temat rozprawy. Za poprawny należy uznać tytuł **„KONSEKWENCJE ZMIAN W PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG DLA FUNKCJONOWANIA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE NA PRZEŁOMIE XX i XXI WIEKU”**.

Wątpliwości nie budzi formuła czterech szczegółowych problemów badawczych, które nawiązują do tematu rozprawy – w brzmieniu: „Jaki jest zakres oraz charakter zmian dokonywanych w ustawie o podatku od towarów i usług na początku XXI wieku w Polsce?; Czy zmiany przeprowadzone w ustawie od towarów i usług mają istotne znaczenie dla funkcjonowania MŚP?; Jakie konsekwencje ekonomiczne i finansowe wywołują częste nowelizacje ustawy o podatku VAT dla MŚP?; Jakie są możliwości niwelowania negatywnych następstw częstych i trudnych do interpretacji zmian w ustawie o podatku VAT? (s. 6). Pewnym mankamentem tej części rozważań jest brak formuły głównego problemu badawczego rozprawy, chociaż jest on sygnalizowany w treści rozprawy.

Poprawnie został sformułowany cel pracy w brzmieniu: „Celem ...rozprawy doktorskiej jest analiza i ocena zmian w podatku od towarów i usług w badanym okresie. Szczególną uwagę zwrócono na wpływ tych zmian na sytuację ekonomiczną i finansową MŚP funkcjonujących w Polsce”. Pewnym mankamentem formuły celu jest brak jego uszczegółowienia. W sumie należy jednak uznać, że założony cel zostały przez Autorkę pracy osiągniętej.

Praca nie ujawnia większych mankamentów metodologicznych. Te, które są zauważalne dotyczą braku wskazania, do jakich postępowań badawczych zostały wykorzystane wskazane metody badawcze. W sumie daje się wyraźnie zauważyć relacje między tematem rozprawy a jej problemami badawczymi i celami.

W ślad za tym przedstawiono także hipotezy robocze szczegółowe. Pominięta została hipoteza główna. Formuła szczegółowych hipotez badawczych została zaprezentowana na stronie siódmej.

Poprawnie i wyczerpująco określono zakres rozprawy. Enumeracyjnie wskazano ograniczenia podmiotowe, przedmiotowe, przestrzenne i czasowe (s. 7). Trafnie, jako podmiot badań wskazano MŚP. Przedmiotem badań objęto teoretyczne, systemowe i praktyczne aspekty funkcjonowania podatku VAT i wpływu jego zmian na funkcjonowanie MŚP. Przestrzeń rozważań odniesiono do państw Unii Europejskiej – przede wszystkim zaś do Polski. Zakres czasowy rozważań ulokowano w przedziale 1.12.2008 r.-31.12.2017 r.

Pewne wątpliwości należy zgłosić do doboru metod badawczych zastosowanych w rozprawie. Przy wskazanych metodach teoretycznych (analiza, synteza, abstrahowanie i porównywanie) nie określono, do czego je wykorzystano (s. 8). Za poprawne uznać należy (uznać) wykorzystanie metod empirycznych, zwłaszcza zaś technikę sondażu diagnostycznego, przeprowadzonego w postaci wywiadu eksperckiego.

Właściwie dobrana i wykorzystana została w pracy literatura dotycząca przedmiotu rozważań. Stanowi ją liczny zbiór materiałów zwartych (107), artykułów-czasopism (14), aktów prawnych (34), materiałów z stron internetowych (11) oraz innych źródeł - broszur (4). Uznać trzeba ją za wystarczającą do wiarygodnego przedstawienia kwestii podjętych i rozważanych w pracy.

Nie budzi większych zastrzeżeń również konstrukcja pracy. Tworzy ją: wstęp – kreślący metodologię rozwiązań podjętych w pracy problemów; czterorozdziałowa część główna; zakończenie – prezentujące wnioski; bibliografia; spis rysunków (7), tabel (18) i wykresów (26) oraz załącznik (1). Wydaje się jednak, że bardziej trafną byłaby pięciorozdziałowa struktura rozprawy, gdzie rozdział pierwszy dotyczyć powinien podmiotu

dociekań, to jest małych i średnich przedsiębiorstw, (czyli tego, co jest zawarte w podrozdziale 1.4).

Patrząc na układ pracy z punktu widzenia proporcji między wielkością (obszernością) poszczególnych rozdziałów, uznać trzeba go za poprawny. Kolejność poszczególnych rozdziałów należy uznać za właściwą. Nie budzi zastrzeżeń – oprócz wcześniej wskazanych – również struktura poszczególnych rozdziałów. Wyraźnie jest w nich dostrzegalna logika badań, jak również logika wykładu osiągniętych efektów badań. Generalnie oceniając, z metodologicznego punktu widzenia, rozważania podjęte i przeprowadzone w pracy należy pozytywnie ocenić.

2.2. Ocena redakcyjna rozprawy

W sumie pozytywnie należy ocenić pisarskie ujęcie wyników badań. Praca napisana jest dobrym językiem, chociaż ocenę tę obniża strona edytorsko-redakcyjna pracy, czego dowodem są pewne potknięcia językowe (zwłaszcza stylistyczne), osłabiające logikę wyводу oraz forma odwołań. Mankamentem zauważalnym w pracy w odniesieniu do części przypisów jest trudność w odróżnieniu tego, co jest tylko odwołaniem, a co jest cytatem. Przy niektórych przypisach ze źródeł internetowych nie wskazano autora i tytułu publikacji.

Niepoprawny jest zapis „opracowanie własne” pod powszechnie znanymi wzorami z finansów. W wielu przypadkach, także – pod tabelami i wykresami – zapis „opracowanie własne” nie jest poparty konkretnym źródłem.

Niemniej jednak należy uznać, że Autorka wykazała, że nie tylko potrafi zgromadzić materiał, uporządkować go, ale również zaprezentować w formie pożądanej dla prac naukowych. Za wystarczający należy uznać zbiór ilustracji rozważań w postaci rysunków, tabel i wykresów oraz załącznik, pozwalający zarówno na pełniejszy opis podejmowanych kwestii, jak i na zrozumienie opisywanego problemu.

2.3. Ocena merytoryczna rozprawy

Praca z merytorycznego punktu widzenia nie budzi większych zastrzeżeń. Autorka rozprawy podejmując złożoną problematykę identyfikacji istoty, uwarunkowań budowy i funkcjonowania oraz roli systemu podatku VAT rozwiązuje ją w sposób odbiegający od znanych schematów myślowych. Dostrzec można wyraźnie, że Autorka ma własne zdanie w odniesieniu do podejmowanych problemów.

Recenzowana rozprawa charakteryzuje się dużą oryginalnością w odniesieniu do w sumie skromnego dorobku dotyczącego podejmowanych kwestii. Dlatego też praca doktorska

Pani mgr Moniki Gabrieli Różyckiej jest opracowaniem ujawniającym i wnoszącym wiele nowych wątków do rozważań w kwestii wpływu zmian podatku VAT na funkcjonowanie MŚP. Jest to praca nie tylko aktualna, ale i kompleksowa.

Układ części głównej pracy - obejmujący cztery rozdziały - w sposób bliski pełnego, odzwierciedla treści merytorycznych dociekań.

Część główną pracy poprzedza wstęp, w którym Autorka rozprawy dokonuje ogólnego wprowadzenia w problematykę rozważań oraz zarysowuje konstrukcję rozprawy. Przedstawiła w nim przyczyny podjęcia badań, przedmiot badań, cel badań, problem badawczy i problemy szczegółowe, hipoteza robocza, procedurę badawczą, obszar badań i ograniczenia badawcze oraz dokonała analizy literatury przedmiotu.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym „**Współczesne systemy podatkowe w państwach Unii Europejskiej**” (s. 11-71) - mającym charakter rozdziału wprowadzającego do zasadniczych rozważań, Autorka pracy przedstawia genezę wybrane elementy teorii podatków oraz ich funkcjonowanie w Polsce. Zaprezentowano również metodykę tworzenia systemów podatkowych w wybranych krajach Unii Europejskiej. Opisano (również) proces harmonizacji podatków w ramach Wspólnoty. W tym rozdziale dokonano również identyfikacji i charakterystyki małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce – z punktu widzenia ich miejsca, roli i zadań gospodarczych.

W rozdziale drugim pod tytułem „**Podatek od towarów i usług oraz jego funkcjonowanie**”(s. 72-117) Autorka dokonała identyfikacji oraz scharakteryzowała istotę badanego podatku przez pryzmat jego przedmiotu, podmiotu, zakresu i wysokości stawek opodatkowania. Autorka wskazała również miejsce i czas występowania obowiązku podatkowego, określiła niezbędne ewidencje i deklaracje stosowane (do) w rozliczeniach. Podkreślono (również) znaczenie podatku VAT dla budżetu państwa. Przetoczono liczne przykłady interpretacji przepisów wpływających pozytywnie lub negatywnie na kształtowanie dochodów budżetu państwa. Zidentyfikowano i opisano próby unikania płacenia podatku VAT oraz występujące zagrożenia i oszustwa z tym związane.

Z kolei w rozdziale trzecim, noszącym tytuł „**Zmiana w podatku od towarów i usług – ocena zakresu i celowości**” (s. 118-161), Autorka dokonuje (w nim) analizy zmian w podatku VAT w latach 2008-2017 z punktu widzenia celowości i zakresu ich wprowadzenia. Odwołując się do wielu przykładów zaistniałych w praktyce, wskazano na możliwości przedsiębiorstw dostosowania się do zmian w celu zminimalizowania ryzyka błędnej interpretacji przepisów.

Natomiast w rozdziale czwartym pod tytułem „Wpływ zmian w podatku od towarów i usług na wyniki finansowe małych i średnich przedsiębiorstw” (s. 162-183) dokonano analizy i oceny wyników badań własnych w formie wywiadu eksperckiego. W oparciu o nie Autorka sformułowała propozycje optymistycznych i ostrożnościowych rozwiązań w systemie podatku VAT. Tę część rozważań należy uznać za najbardziej istotną i ważną z punktu widzenia rozważań podjętych w pracy. W ślad za ujawnionymi mankamentami Autorka pracy formułuje oceny i propozycje odnoszące się do kształtowania i funkcjonowania systemu podatku od towarów i usług. Rozważania podjęte w tym rozdziale należy ocenić bardzo wysoko, nie tylko ze względu na wnikliwą analizę, ale również na egemplifikację kwestii będących przedmiotem rozważań.

Każdy z rozdziałów pracy doktorskiej kończą konkluzje. Mają one (jednak) charakter dalece syntetyczny i ogólnikowy.

Pozytywniejsze oceny należy sformułować wobec przedstawionych wniosków podsumowujących, ujętych w zakończeniu. Dotyczą one ogólnych postulatów i propozycji wypracowanych na podstawie podjętych dociekań. Uogólnienia poczynione w tym zakresie, pozwalają uświadomić skalę problemów do rozwiązania, przed jakimi staje funkcjonujący system podatku VAT. (w odniesieniu do małych i średnich przedsiębiorstw.)

Przy czym jeśli wnioski kreślą pewien obraz rzeczywistości z punktu widzenia zaspakajanych potrzeb, to postulaty formułują z kolei oczekiwania w odniesieniu do pożądanych zmian w doskonaleniu i funkcjonowaniu systemu podatku VAT uwzględniającego także specyfikę funkcjonowania MŚP. Ich prezentacja świadczy – podobnie jak większość rozważań podjętych w pracy - nie tylko o bardzo dobrej znajomości teorii problemu, ale również i praktyki. Część z przedstawionych wniosków i postulatów ma charakter bezdyskusyjny, część może skłaniać do polemiki, ale w każdym przypadku dostrzec można argumenty, które legły u podstaw ich sformułowania.

2.4. Uwagi i pytania

Praca nie budzi większych zastrzeżeń pod względem edytorskim i redakcyjnym. Dostrzec daje się w tym względzie pewne drobne usterki, które to są usterkami o charakterze bezdyskusyjnym.

Oprócz nich w odniesieniu do podjętych rozważań można by zgłosić uwagi o charakterze merytorycznym, które mają w znacznej części charakter polemiczny i które Autorka rozprawy przedstawiła na własną odpowiedzialność. Jako takie ważą one tylko w

marginalnym stopniu na ocenie pracy? Niemniej jednak skłaniają do zadania kilku pytań, a mianowicie:

- pierwszego – używa Pani w pracy dwóch pojęć: „zmiany podatku VAT / systemu podatkowego ...” i „zmian w podatku VAT / w systemie podatkowym” (np. s. 174) – jak należy je interpretować?;
- drugiego – czy dostrzega Pani potrzebę dalszych zmian w podatku / podatku VAT z punktu widzenia interesów MŚP?
- trzeciego – czy dostrzega Pani wpływ podatku VAT dla MŚP funkcjonujących w szarej strefie?
- czwartym – zdaniem Pani jak funkcjonowanie podatku VAT w odniesieniu do MŚP wpływa na poziom bezpieczeństwa ekonomicznego kraju?
- piątego - czy utożsamia się Pani z wnioskami z przeprowadzonych badań? Jeśli NIE to, do jakich kwestii i jakie jest zdanie Pani w tej kwestii?

3. WNIOSEK KOŃCOWY

Rozprawa doktorska „**KONSEKWENCJE ZMIAN W PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG DLA FUNKCJONOWANIA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE NA PRZEŁOMIE XX i XXI WIEKU**” napisanej przez mgr Monikę Gabrielę RÓŻYCKĄ i przygotowanej pod kierownictwem naukowym dra hab. Janusza KOSTECKIEGO zasługuje na ogólną pozytywną ocenę. Logiczna i spójna całość rozważań oraz prezentacja ich wyników pozwala stwierdzić, że rozprawa spełnia wymogi stawiane przed pracami doktorskimi wynikającymi z ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Fakt ten upoważnia jednocześnie do zgłoszenia wniosku o dopuszczenie jej do publicznej obrony, a jego Autorce – po złożeniu stosownych egzaminów i pozytywnej publicznej obronie - nadanie stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych.

